

Дивна ніч

Катря Гриневичева

Ще досвіта вилетів вихор із свого гнізда у глибокому Бескиді і лютий, як те голодне вовчище, ганяв по розіграх, по кручах, пляях та дорогах. Десь там з Попової обочі струхнув віковичний камінь, на Довбушевім верху звалив старенезну ялицю, що ціле своє життя була там зачіплена одним кігтем за мох і скелю, порозмітав дочиста десяток, як не більше, пастуших колиб на Чорногорі.

Мало того, – кожній смереці по дорозі зірвав з голови ту білу снігову перемітку з рубцями аж червоними від сонячної заграви, добре, як не пообчмихував омлілого від стужі галуззя.

Йно що вилетів на царинки, як йому навперейми хатчина, така вбога, що мало не гола. Одно віконце в ній, та й то поранене, дверці в латках.

Загуляв вітер по шкалубинах, попід лавки, поміж пусті бербениці, залопотів у паперових квітках над богоугодником, зморозив до кості Юру чередаря, що там сидів край шибки і стругав ложки. Ще раз, другий облетів кругом хату і заспівав юнацької в напіврозвалених челюстях, відки висів копоть, як борода у цапа.

Юрина баба стулилася на печі гей мушка і заплакала:

– Ой, рве мою душу, Госпідку! Не сила моя! Коби хоч чим тепленьким занестися...

– Не гомоніть, бабо, може, надстане! – розважав її Юра. (В хаті ніде нічого...)

Баба замотала головою і запищала ще дужче:

– Коли мені май лекше тоді, Юрчику, як я галасую...

Обтесав Юра послідню ложку, дранку на плечі, шапку на вуха, побіг аж над сюріку, оброслу ледом. Осторонь, почерез дорогу, учителя хата.

– Гафіє, гей! Відбери ложки!

Вийшла сама пані, винесла мисчину борошна.

– Гладкі твої ложки, Юро, погожі!

Роздякувався хлопчина, біжить. По твердій дорозі йде ляск, на серці так весело! А вітер чимдалі за дранку скубле, то праворуч, то ліворуч. Погерцював, скрутився – і пропав хто знає де!

Проміряв Юра ще одну, другу кучугуру, тільки б уже у хату, ватерку розкласти під гарячу страву, коли як не вискочить з завалищ під лісом той сам вітрисько, йно ще буйніший, ніби стокрилий, як не розмете муку світами!

Ні пилинки не осталося. Вилизав чисто.

Небо заволоклось сумерком, тільки над головою Юри моргала купка зірок. Ішов вечір, але який вечір! Вітер ніс сніг на Юрину муку, сипав мрич, як з курильниці, за смереками торчали чорні тіні.

Постояв Юра як хмільний, а далі поправив свою сиву жовнярську шапку, окутався тугіше, заков'язлі руки у рукави – і гайда! Здоганяє вітер.

– Віддай, нелюде, кажу тобі по-доброму!

Але вітер де-де!

Нічого не поробиш! Треба йти до відьми Хими на Сикитуру Вона знає всі вітри як свої, громів не боїться, з веселкою говорить.

- Бабусю Химо, пустіть!

Хтось майнув за жовтою шибкою, - в хаті блимала тонка, як прутик, свічечка.

- Чого тобі, Юро, а?

Оповів, задиханий, що і як.

Відьма підперла наморщену бороду рукою і таке сказала Юрі:

- Заки що зачнеш коли, зроби кому-будь стрічному добро. Хоч маленьке, хоч таке, що другий посміється. А вітер - той самий лютий, північний, він сидить зимою в Сліпому Яру, там, де торік опришки убили ґазду з Космача. Йди просто туди, і як він загуде, засвистить, дихне ледом, скажи йому, що тебе посилає Хима з Сикитури. Він буде над тим хвилю міркував, а ти швидко додай, щоби не зараз отямився: "Та сама, що, як ти сорочку латав, держала тобі один її крайок". Побачиш, не йно дасть тобі усю муку, ще й над дасть!

Уклонився Юра до землі, пішов.

Йде квапно, дорогу знає, нітрохи йому не банно. Коли - глянь! - над стежкою голий гліг у три прутики - кожним прутком клонить в іншу сторону. Скрипить, тужить гліг, аж у Юри під серцем ссе.

Зупинився, висмикнув гарасівку з ковніра сорочки, обв'язав нею всі три прутики, щоб було їм у купці легше жити.

Добре діло, маленьке, аж смішне. Зате до серця Юри приплила ніби тепла, весняна струя, у якій видно небо.

Далеко до Сліпого Яру, ой далеко! Над світом схилилася вже глибока північ, коли знеможений, оголомшений і голодний Юра станув над урвищем, кудюю літком овеча стежка сходила у Сліпий Яр.

Подумав, як йому туди зійти по ожеледі, коли унизу, під самотнім дубом, побачив дідугана з зеленою плісню у кожній вижолобині грізного обличчя. Борода з ледових сосульок падала йому аж на стопи. На дідові була ледяна сорочка до колін, пояс з галуззя змерзлої скорушини. Гу, якою стужею віяло від дідугана!

Він зігнувся саме, щоби зняти з ніг онучі, позіхнув і... сколихнулися бори, зашурхотіла по своїх норах лісова твар, а Юра від удару воздуха упав над самим збочем яру та так уже й остав. З глибин скелі, саме під ним, озвалися могутні чийсь голоси, а громовий відгук поніс їх далеко в Бескид.

- Розкажуй, вітре, пора кидати наш сон? Може, хвиля наспіла? Булатні мечі ждуть не діждуться пори визволяти рідну країну!

З глибин гомонів дзвін металевих панцирів, глухий брязкіт оружжя і протяжні оклики, якими сплячі у підземеллі лицарі будили один одного.

А вітер розвів руки з корчавими пальцями, тряс сивою головою з зірками моху у жмутках волосся.

- Не час, лицарі, не час!

- Що ж ти бачив? Що чував?

- Бодай не говорити! Оноді налетіла ворожа хмара над міста й села, кругом грабіж, пожари... Пав поклик: "До зброї, сини поневоленого народу!"

І зачорніли бескидські ліси від тих, що ховалися... від заклику помочі рідній землі...

Знову ж голос якийсь, горючий як сонце, глумливо поспитав:

- Що ж далі, вістуне здалека?

- І ще бачив я, - стогнав вітер, - як люди торгували споневіреною ненькою, - в розкішних убраннях, за трапезою, де пили сяйливі вина, зацитькували совість...

Тепер з нутра скелі прилетів голос ніби соловія. (Мабуть, юнак, що напровесні в бою поляг, так говорив...):

- А могили, вітре, могили борців? (Голос розплився в болючому дрижанні...)

Буйний не зараз відповів:

- Нарід ваш, лицарі, не знає вдячності... Могили його найлучших синів чорніють забуті по полях, при дорогах. Стежок до них не видно, і хрести повалилися...

У відповідь на слова дідугана з глуші підземелля залунали оклики гніву і болю; здавалося, грім котиться по склонах сонних гір... А потім - брязкіт мечів, твердий стукіт ніби старинних щитів, оббитих ремнем, дзвін панцирів та копій: бескидські лицарі клалися на свої узголов'я з опоки, дожидати - нового покоління.

Стихло, - ще тільки протягло зашуміла лісова гуща і мов град вилискнів: то великі посипалися з гілок ледяні сльози.

І був би Юра вернув мовчки, відки прийшов, з тернем у серці від діймаючого стиду і тим рум'янцем аж по брови над стривоженими очима, коли б нараз не почув на собі вигрібу щого погляду дідугана... Серце Юри на хвилю стануло тихо...

Але зараз він отямився і бадьоро поздоровив діда:

- Бог вам на поміч! Мене посилає тут стара Хима з Сикитури. Віддайте мою муку, будь ласка. Ви взяли її у мене коло церкви на Зеленім куті.

- Хто такий з Сикитури, а-а? - дивувався дід.

- А Хима, що, як ви сорочку латали, один її крайок вам придержувала.

- Ге-ге-ге! - сміявся дід, аж земля дрижала. - Крутії ви, крутії, ти і твоя Хима! Проте бери свою муку, трохи вона з снігом і чатинням, та паляниці будуть! А тут оріхи, що вивірка нащадила, зерно, що хом'як приніс... Давай сюди бесаги, гей!

Бесагів не було, Юра скинув свитину з себе та й униз.

- Ось тобі в дорогу мій кінь щонайбистріший! - жартливо вигукував дід і швирнув уверх ялинкою, видертою в яру. До верховіття прив'язав добре навантажену і завузлену Юрину дранку.

Тепер підніс корчаві ручища над сивою головою у зірках моху та шпильках ялиць і закликав:

- Розступіться гори, хмари, най сонечко сходить!

Зовсім як у пісні.

Метко сів Юра на свого зеленого коня, погнали стрімголов! То майнув верх якийсь, а над ним рудий серп місяця, то зачорніло жахливе провалля і щезло, або ріка

блакитна, як дівоцька бинда, залисніла між горами і згасла.

Се була подорож!

Серце мліло від сього бурхливого лету і у рамен чередаря ніби виростили крила, сильні і лопотливі, мов у кречета.

Рання заграва червоною стрічкою опливала схід неба, коли Юра, не спиняючись ні на хвилю у своїй величавій подорожі, станув перед латаними дверми своєї хижі край потоку.

Перш ніж увійти туди, він кріпко вгрузнув у сніг перед порогом, зняв шапку, а тоді глянув округ на сю мряками сповиту землю і прошепотів з чуттям:

- Не обманю я твоєї віри, рідна, ні! І по Юдин гріш руку не простягну, хоч який я убогий! А коли стріну опущену всіми могилу, що до неї стежок не видно, оберу її з бур'янів, квітками закосичу і спом'яну сю дорогу кров, що тобою, земле, протікає. Може, скорше побачу приспаних лицарів, як чорними вірлами грянуть з Бескиду у бій!

Поміж нічні хмари заблистів у сій хвилі ясний вирізок поранного неба. Се глядів на Юру чередаря сам Бог, отулений в світло.